

Ray

Ray – amerikai, 2004. Rendezte: Taylor Hackford. Szereplők: Jamie Foxx, Kerry Washington, Regina King. Forgalmazó: Universal. 152 perc.

Aligha lehet elképzelni nyomortelepére, aztán – még gyerekként – sorjában elveszíteni apát, imádott kisöcsőt és szerető anyát, ráadásul pedig gyógyíthatatlanul világtalanná válni, már hétévesen. Még nem is kamasz, de Ray Charlesnak már nincsen apja, se anyja, istene és hazája sem igazán, sőt a látása egy életre oda, a vagyona egyetlen bőrönd. Innen, a mélységes mínusból jut fel a csúcsra, lesz előbb ország-, majd világszerte ismert zenész, az egyik legnépszerűbb a glóbuszon.

Kevés ember van, aki mélyebről jutott magasabba, mint ő, a nagy fesztávu életpályájukat kedvelő Hollywood számára elképzelni sem lehet alkalmasabb alapanyagot. Ráadásul ez a karrier gazdag abszurd tragikumban, ezért egyszerre több hangulati regiszter szólaltatható meg az

adaptálásakor; Ray Charles életének feldolgozása ekképpen minden esélyt megad a talentumos rendező számára ahhoz, hogy kilépjen a hollywoodi életrajzi filmek kliséi közül, maga mögött hagyja a műfaj kopott sémáit. A sémákat, melyek nem sugallnak egyebet, mint hogy az Egyesült Államokban minden különleges ember csúcsra vezető útja pontosan ugyanolyan: ugyanazokkal a hajtűkanyarokkal, kitérőkkel és sikerekkel szegélyezett.

A film ötlete Taylor Hackford rendezőtől származik, akiről sokat elmond, hogy – tisztes iparosmunkák (*Tűszharc*, *Az ördög ügyvédje*) mellett – ő forgatta *A vér kötelezt*, a kortárs szcéna egyik legjobb elfeledett filmjét (a boldog kevesek, akik ismerik, rajonganak érte), továbbá ő készítette a *Dolores Clairborne*-t is, a néhány valamirevaló Stephen King-adaptáció egyikét (márpedig Kingből jó filmet rendezni valóban csak alig valakinek sikerült). Hackford nem sokat kockáztatva, ugyanakkor jó érzékkel nyúlt a berendelt forgatókönyvhöz, és az utóbbi évtizedek egyik legkiválóbb hollywoodi *biopic*-jét hozta össze.

A történet az ötvenes években kezdődik, amikor a mostoha sors által világvégi magány-

ra ítelt Ray Charles Robinson (Jamie Foxx fenomenális, Oscar-értő alakításában) Floridában felszáll a Seattle-be tartó buszra, hogy megvalósítsa zenészi ambícióit, majd egy füstös lokálból araszolva elindul a világhír felé. Az elbeszélés kronologikus rendben halad, egészen a hatvanas évek derekáig, majd a hetvenes évek végére tett rövid kitekintéssel zárul. A lineáris cselekmény-építést csak itt-ott szakítják meg a hős múltjának mozaikjait megmutató, a kistestvérével és édesanyjával eltöltött éveket felelevenítő flashbackjei, amikor a lelke és a szeme világa is ép volt még. Az emlékképeket rendre valamilyen jelenbéli esemény – egészen pontosan: valamely jelenbéli hanghataás – hívja elő Ray tudatából; a megoldással Taylor Hackford nemcsak a hangoknak a hős életében játszott szerepét hangsúlyozza, de azt is nyomatékosítja, hogy a múlt és a jelen határai összeérnek. Ami Proust hőse számára a madeleine-sütemény volt, az a hang Ray számára: az elveszett időt hívja tetemre.

Olybá tűnik – legalábbis a film szerint –, hogy Ray Charles a látásvesztése nyomán nemcsak a hallását, hanem az alkalmazkodóképességét is perfekten túli-

vá fejlesztette – ez lehetett az egyik oka annak, hogy bármely stílushoz vagy zenei műfajhoz nyúlt, örökérvényűt alkotott. A film egyik értéke hőse különleges temperamentumának megmutatása, annak érzékeltetése, hogy miképpen volt képes az alkalmazkodókészség és az önérvényesítés páratlan elegyét kifejlesztenie magában. (Ragyogóan mutatja ezt a legendás dal, a *Mess Around* megszületéséről szóló epizód. Ray az Atlantic Records stúdiójában Nat King Cole stílusában klimpíroz, amit a producerek savanyú ábrázattal hallgatnak: nem valaminek, valakinek a kópiáját, hanem valami eredetit akarnak. Egyikük előáll egy dalötlettel, elgajdolja Raynek, mire az – ahelyett, hogy maszszív művészöntudatból eredő göggel hátrítaná az ajánlatot – rögtön felveszi a tempót, elkezdi játszani a dalt és beletölti az előadásba a személyiségét.)

Nem akar sokat ez a film – nem ad világmagyarázatot és nem fejt meg a zsenialitás titkát sem –, de van benne valami megkapó finomság: elegancia a színészi játékban, mértékletesség az előadásmódban, diszkréción a hős útját csipkéző, kínosabb epizódok megmutatásakor. Jellemzően a film kivitelezése is klasszicizáló, de nem ódivatú; csupán egyszer – Ray drogelvonási tüneteinek érzékeltetésekor – találkozni benne a kurrens kortárs vizuálstíllel (gyorsmontázzsal, zaklatott kézikamerázással), az alkotók a jelenetek zömében inkább kötött gépmozgásokkal operálnak, és itt-ott kifejezetten óhollywoodi megoldásokat (wipe-okat, leblende-felblendét) is bevetnek.

Ray Charles 2004 júniusában hunyt el. Taylor Hackford filmjének premierje három hónappal később volt: mintha nekrológnak készült volna. Kevés embernek dukál ilyen nekrológ.

Extrák: Nincsenek.

PÁPAI ZSOLT

„hagiográfia” legtöbbször a bibliai filmek látványos, hollywoodi típusú változatainak nyomdokain járnak, ám eszközeik jóval szerényebbek, elsődleges szándékuk pedig a jámborsági irodalomhoz hasonló lelki táplálás, tanító célzat. *A két korona* e vállaltan didaktikus filmtípushoz képest is igen hatásadás munka, méltatlan valóban kivételes hőiséhez. A dokumentum-játékfilmnek nevezett produkció sem dokumentum-, sem játékfilm, pontosabban egyiknek sem hiteles, illetve mindkettőként giccsesen szépelt. Így épp szemben áll Kolbe atya aktív életében nagyon is pragmatikus, mártíromságában pedig végletekig letisztult példájával.

Extrák: Semmi.

GELENCSÉR GÁBOR

Rés a pajzson

Broken Arrow – amerikai, 1996.
Rendezte: John Woo. Szereplők: John Travolta, Christian Slater, Samantha Mathis. Forgalmazó: Bontonfilm. 108 perc.

Miután pionírszellemű akciófilmjeivel egy egész műfajt formált a saját képére, és nagynevű pályatársával, Ringo Lammal együtt megteremtette a *heroic bloodshed* ciklusát, John Woo könnyes búcsút in-

tett Hongkongnak, hogy az Új-hazában próbáljon szerencsét. Álomgyári pályafutása azonban döcögösen indult: antréja, a *Tökéletes célpont* közönyös fogadtatásban részesült, de következő munkája, a *Rés a pajzson* sem talált lelkes visszhangra az ítések körében, ráadásul kifejezetten szerény bevételt produkált. Pedig a sztori ígéretes: két, egymással baráti viszonyt ápoló vadászpilóta, Hale (Christian Slater) és Deakins (John Travolta) rendhagyó testrepülést hajt végre a sivatag felett: bombázójuk fedélzetén nukleáris robbanófejeket szállítanak. A hatalomvágytól fűtött Deakins azonban szabotálja az akciót, a halálos fegyvereket pedig mindenre elszánt terroristák kezére játssza. Hale egy szem-

revaló, de vagány parkőr nővel (Samantha Mathis) karöltve az áruló nyomába ered.

Látszólag ugyanazok a kulcsmotívumok szervezik a történetet, melyek a *heroic bloodshed* legnagyobb darabja: a barátság, a hűség és az árulás. Csakhogy míg a *Szebb holnap* vagy a *Golyó a fejbe* esetében mindez tematikai-dramaturgiai rendezőelvet jelentett, addig a *Rés a pajzson* kifejtetlenül hagyja a szociopata Deakins őrnagy és a jóra való, de zöldfülű Hale ambivalens kapcsolatát. A forgatókönyvet jegyző Graham Yost eleve nem ás mélyre a karakterekben: Deakins indítéka kidolgozatlan, Hale pedig minden átmenet nélkül avanszál botladozó másodhegedűből keményöklű superkatonává.

Ennél is komolyabb probléma, hogy az ellentétes oldalra sodródott cimborák drámája mérhetetlenül felszínes, míg a fent említett mesterművek esetében ugyanez egy görög sorstragédia súlyosságával nehezedett a vászonra.

Woo és Yost egyébként sem szán kellő időt a történet ki-munkálására. A dramaturgiát a személyes konfliktusok helyett a nagyívű akciószekvenciák szervezik, és bár a *Rés a pajzson* felettebb látványos mozi, a rendező ezúttal fukar kézzel méri a védjegyének számító, balettszerűen megkoreografált lövöldözéseket és impozáns lassításokat. Woo egyébként is mintha a hollywoodi „egyenstílus” áldozatául esett volna. *A Rés a pajzson* ugyanis precízen kidekázott akciófilmes óramű, úgy száguld előre, mint egy rakétasebességű gyorsvonat – csak hogy mintha szív nélkül szerelték volna össze. A rendező mentségére szól azonban, hogy jelentős stúdiókontroll alatt dolgozott, és számos ultraerőszakos, vagy épp a főhősök kapcsolatát cizelláló jelenet a vágószoza kukájában végezte. Öröm az örömben, hogy egy évvel később Woo főnixmadárként támadt fel hamvaiból: ekkor született meg álomgyári csúcspanak, az egész életművet tekintve is kitüntetett helyzetű *Ál/Arc*.

Extrák: Nincsenek.

KOVÁCS PATRIK

